

Sürrealizm 2.0: Bilgisayarların Rüyası

Okan Şeker

Sürrealizm, 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan bir sanat akımıdır. Rasyonel olmayan imgelerin ve düşlerin ön planda olduğu sürrealist eserler, bilinçaltının derinliklerine inmeyi ve mantıksal sınırları aşmayı amaçlamaktadır. Gerçeküstü bir deneyim sunan sürrealist eserler, izleyiciyi gerçeklikten uzaklaştırarak, içsel dünyanın gizemli ve karmaşık tarafına yönlendirir. Salvador Dalí, René Magritte ve Max Ernst gibi sanatçılar, sürrealizmin önde gelen temsilcileridir ve eserleri, rasyonel olmayan imgeleri ustalıklı kullanmalarıyla bilinmektedirler. Sürrealizm, 1920'lerde Fransız şair André Breton tarafından başlatılan bir harekettir. Breton, "Sürrealist Manifesto" adlı eserinde, akımın temel ilkelerini açıklamıştır.

Sürrealist eserler genellikle gizemli, rüya benzeri sahneler, çağrışıma açık nesne kombinasyonları ve gerçeküstü manzaralar içerir. Sürrealist edebiyat da benzer bir yaklaşımı benimser, mantıksal düzeni reddeder ve rüyaların, otomatik yazının (automatism) ve bilinçaltı düşüncelerin önemini vurgular. Sürrealist sanatçılar, eserlerinde geleneksel normlara meydan okuyarak, gerçekliğin karşısında ve bilinçaltını ön plana çıkararak özgün teknikler kullanmışlardır. Bu tekniklerden biri otomatik yazı ve çizimdir. Sanatçılar, bilinçaltı düşüncelerini ifade etmek için bilinçaltından çıkan rastgele düşünceleri ve hatıraları, kontrolsüz şekilde kâğıda veya tuvale aktarırlar. Diğer bir teknik ise sürrealist ressamların, boya sürdükleri yüzeyleri birbirine bastırarak veya çekerek, rastgele desenlerin oluşmasına izin vermeleridir. Bu şekilde, tesadüfi ve organik görüntüler elde etmektedirler. Yine benzer bir teknik de kolaj mantığı ile fotoğraflar üzerinden yapılmaktadır. Frottage, bir yüzeyin üzerine kâğıt gibi bir malzeme konularak üzerine yumuşak bir uçlu kalem veya karbon kağıdı ile uygulama yapma tekniğidir. Grattage ise boya sürülen yüzeyin üzerine çeşitli malzemelerle kazıma yapma yöntemidir. Her iki teknik de rastgele ve deneysel sonuçlara yol açar. Cubomania tekniğinde ise sanatçı, bir resmi küp şeklinde kesip parçalara ayırır ve ardından bu parçaları rastgele tekrar birleştirir. Bu, beklenmedik ve çoğu zaman anlamsız birleşimlere neden olarak sürrealist etkiyi yaratır. Sanatçılar bu teknikleri kullanarak, sürrealizmin özgün, deneysel doğasını vurgular ve sürrealist sanatın geniş bir yelpazede ifade biçimlerini sergilerler.

Teknolojinin hızla ilerlemesi, sanat dünyasında da bü-

yük değişimlere yol açtı. Özellikle yapay zeka araçlarının gelişimi, sanat eserlerinin üretiminden tüketimine kadar birçok yönüyle önemli bir rol oynamaktadır. Yapay zeka, son yıllarda sanat alanında devrim yaratan bir faktör haline geldi. Derin öğrenme ve makine öğrenmesi gibi teknikler, bilgisayar sistemlerinin resimler, müzikler ve metinler gibi çeşitli sanat eserleri üretmesine olanak sağlıyor. Artık sanatçılar, sadece kendi hayal güçlerini değil, aynı zamanda makinelerin öğrenme kapasitesini de kullanarak eserler yaratıyorlar. Bu eserler, geleneksel yaratıcılığına yeni bir boyut katmakla kalmıyor aynı zamanda tüm kullanıcıları bu ara yüzleri deneyimlemeye davet ediyor.

Sanatçının rehberliğinde ya da tamamen bağımsız olarak sürrealist eserler üretebilir. Ancak bu eserler, sadece insan zihninin bir yansıması değil, aynı zamanda makinelerin öğrendiği milyonlarca görsel ve kavramsal verinin bir ürünü. Yani bu eserler, insan ve makinenin ortak bir rüyasının somut birer ifadesidir. Sürrealizmin temel amacı, bilinçaltının derinliklerinde yatan düşünceleri ve imgeleri açığa çıkarmaktır. Sürrealizm 2.0 ise, hem insan bilincini hem de makine bilincini (ya da bilinçsizliğini) ortaya koyuyor. Yapay zekanın ürettiği sürrealist eserler, rüyaların dijitalleşmiş hali olarak ya da makinenin veri yığını içerisinde kodlanma biçimine göre sayısal temelli rüyalar görmesi olarak da düşünülebilir. Bu eserlerde, geleneksel sürrealizmin mantıksızlığı ve şaşırtıcılığı, dijital çağın simgeleleriyle harmanlanıyor.

Salvador Dalí tarafından ortaya atılan Paranoik-Critique (Paranoid Eleştirisi) kavramı, gerçeküstü imgeleri analiz ederken rasyonel olmayan, bilinçaltı bağlantılar kurar

ve eserlerinde sürreal bir anlam atmosferi yaratır. Dalí'nin ilgi duyduğu ve yönetime ilham veren paranoya unsuru, beynin rasyonel olarak bağlantılı olmayan şeyler arasındaki bağlantıları algılama yeteneğiydi. Dalí, paranoyak-eleştirel yöntemi, "çılgın fenomenlerin çağrışımlarının ve yorumlarının eleştirel ve sistematik nesnellğine dayanan kendiliğinden bir irrasyonel bilgi yöntemi" olarak tanımladı. Günümüzde yapay zeka araçlarıyla üretilen şarkılar, öyküler ve en önemlisi de görsel içerikler kullanıcıların tamamen rasyonel olmayan istekleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu eserler, geleneksel sürrealist imgeleri ve kompozisyonları ustalıklı kul-

lanırken, aynı zamanda yapay zeka teknolojisinin gücünden faydalanır. Örneğin, Google DeepDream gibi yapay zeka araçları, görüntülerdeki desenleri manipüle ederek sürrealist etkiler yaratır. OpenAI'nin GPT-4 gibi dil modelleri, edebiyat eserlerinin otomatik olarak üretilmesine olanak tanırken, Suno projesi müzik üretiminde yapay zekanın kullanımını desteklemektedir.

Yapay zeka araçlarının sanat dünyasındaki yükselişi, bir yandan da sanatçılar arasında da yeni bir tartışma başlattı. Bazıları, yapay zekanın sanatın yaratıcı sürecine müdahale ettiğini ve insan dokunuşunu yok ettiğini iddia ederken, diğerleri bu teknolojinin sanatı demokratikleştirdiğini ve herkesin sanat eseri üretme yeteneğine sahip olduğunu savunuyor. Bu durum, sadece profesyonel sanatçıların değil, aynı zamanda sanatla amatör olarak ilgilenenlerin de yaratıcı süreçlere katılmasını mümkün kılıyor. Herkesin bilinçaltını ve hayal gücünü dijital ortama yansıtabilmesi, sanatın sınırlarını genişletiyor.

Sonuç olarak, yapay zeka araçlarının sanat dünyasındaki etkisi giderek artmaktadır ve sürrealizm gibi akımların yeniden popülerlik kazanmasının önünü açmaktadır. Ancak bu sefer sürecin merkezinde, bu araçlara erişimi olan herkes bulunmaktadır. Herkes, bu araçları kullanarak kendi bilinçlerini ve hayal güçlerini sanatsal anlamda yansıtırma fırsatı bulmaktadır. Bu durum, sanatın demokratikleşmesine katkıda bulunurken, aynı zamanda bireysel yaratıcılığın ve özgün ifadelerin ön plana çıkmasını sağlamaktadır. Diğer bir yandan ise sürekli üretimin nicel yoğunluğu başka sorunları beraberinde getirecektir.

